

Το χρονικό της απελευθέρωσης

Σε κανένα βιβλίο δεν γίνεται αρκετά διεξοδική περιγραφή της απελευθέρωσης της πόλης από τους Οθωμανούς. Μοναδικά λεπτομερή κείμενα αυτά που δημοσιεύτηκαν κατά καιρούς στις παλιές εφημερίδες Καστοριά, Δυτική Μακεδονία, Φωνή της Καστοριάς, Ορεστιάς και Νέα Καστοριά. Η πληρέστερη εξιστόρηση είναι αυτή του Ι. Μπακάλη που δημοσιεύτηκε σε συνέχειες στην εφημερίδα Δυτική Μακεδονία το 1930. Ο Ι. Μπακάλης ως ιστοριοδίφης ασχολήθηκε εκτενέστατα με τα γεγονότα εκείνα, χρησιμοποιώντας το ημερολόγιο του πατέρα του αλλά και τις δικές του μνήμες καθώς ζούσε τότε. Ακόμη, ο Ι. Άρτης, ο επικεφαλής του τμήματος που απελευθέρωσε την πόλη, συνέγραψε μια σύντομη εξιστόρηση στην εφημερίδα Ορεστιάς. Πηγές μας όλα αυτά τα άρθρα του τύπου και μικρά κείμενα στο περιοδικό Μακεδονική Ζωή.

Στις 19 Οκτωβρίου 1912, μετά τη μάχη στη Νεάπολη Βοΐου με τους Κρήτες αντάρτες εθελοντές, ο ηττημένος Μπεκλήρ Αγάς οπισθοχωρεί στην Καστοριά και καταφεύγει στην Κορυτσά ώστε να ανασυντάξει τις δυνάμεις του και να στρατολογήσει Τουρκαλβανούς ατάκτους. Το διάστημα 20-21 Οκτωβρίου η Καστοριά μένει χωρίς μεγάλη τουρκική δύναμη και ορισμένοι ενθουσιώδεις καστοριανοί δημιουργούν επιτροπή υπό τον πρώην Δήμαρχο Λ. Μαυροβίτη και τη στέλνουν στον αρχηγό των εθελοντών Κατεχάκη που βρισκόταν στο Βογατσικό, με σκοπό να ζητήσουν την άμεση απελευθέρωση της πόλης.

Προηγήθηκε η άρνηση του Μητροπολίτη Ιωακείμ να συνδράμει την επιτροπή, καθώς θεωρούσε φρονιμότερο να περιμένει τον τακτικό στρατό. Η στάση του αυτή επικρίθηκε αλλά αποδείχτηκε σωστή, καθώς στις 22 Οκτωβρίου επιστρέφει ο Μπεκλήρ Αγάς με εκατοντάδες τουρκαλβανούς οπλίτες και στρατοπεδεύει στο ύψωμα του Δισπηλιού. Μαζί με το τακτικό στράτευμα του Μεχμέτ Πασά και ντόπιους οπλισμένους τούρκους χωρικούς δημιουργούν μια δύναμη 3000 ανδρών περίπου και εξαπολύουν επίθεση. Αναγκάζουν με

αλληπάλληλες μάχες τους Κρήτες εθελοντές που είχαν προωθηθεί μέχρι το Μαυροχώρι να οπισθοχωρήσουν άτακτα και να φτάσουν στη Σιάτιστα. Εκεί, έγινε σημαντική μάχη (4 Νοε) που ανέστρεψε την κατάσταση και επαναπροώθησε τους Έλληνες.

Στις 10 Νοεμβρίου το 1ο Σύνταγμα Ιππικού υπό τον Αντισυνταγματάρχη Κ. Ζαχαρακόπουλο εγκαταστάθηκε στο Βατοχώρι, καταδιώκοντας τα υποχωρούντα τούρκικα στρατεύματα από το Μοναστήρι προς την Κορυτσά. Στέλνεται η 1η ίλη υπό τον Επίλαρχο Ι. Άρτη ως αναγνώριση προς την Καστοριά. Υπήρχε η λανθασμένη πληροφορία ότι οι Τούρκοι εγκατέλειψαν την πόλη και ο διάδοχος απέστειλε διαταγή από τη Φλώρινα που βρισκόταν πως σοβαροί πολιτικοί λόγοι επιτάσσουν την κατάληψη της Καστοριάς. Η ίλη διέθετε 30-35 ιππείς μεταξύ των οποίων ο Υπίλαρχος Π. Νικολαΐδης, ο Ανθυπίλαρχος Φ. Πηχεών.

Διέρχονται από τον Γάβρο, τον Κρανιώννα, το διάσελλο Σταυρός και φθάνουν έξω από τον Απόσκεπο, όπου σταθμεύουν. Τότε διατάσσεται ο Υπίλαρχος Νικολαΐδης να μπει κρυφά στην πόλη μαζί με δύο ακόμη ιππείς, τον δεκανέα Μουστακλή και τον στρατιώτη Γούσια. Στην πόλη βρισκόταν εκείνη την ημέρα 3 τάγματα πεζικού με 3000 περίπου άνδρες και 3 ορειβατικά πυροβόλα υπό τον Μεχμέτ Πασά και το εφεδρικό τάγμα της Στάροβας με 800 άνδρες και 2 πυροβόλα υπό τον Εστρέφ Μπέη, που κατέλυαν στον στρατώνα της Ντόπλιτσας και τούρκικες οικίες. Ακόμη, υπήρχαν 150 άτακτοι Τουρκαλβανοί υπό τον Μπεκήρ Αγά και τους ληστές Σαλή Μπούτκα και Μερσίν Αράπη, στους οποίους δεν επιτράπηκε η είσοδος στην πόλη για την αποφυγή λεηλασιών.

Αυτοί στάθμευαν έξω από την πόλη προς νότο μετά τον στρατώνα. Καϊμακάμης της πόλης ήταν ο Τζαφέρ Μπέης, διοικητής της Χωροφυλακής ο Κασίμ Πασάς που κατέφθασε από την Κορυτσά και διοικητής της Αστυνομίας ο Εμίν Εφέντη. Σύνολο χωροφυλακή και αστυνομία διέθεταν 70 άνδρες. Οι

πλούσιοι μπέηδες της πόλης αντιλαμβανόμενοι την εξέλιξη του πολέμου άρχισαν να εγκαταλείπουν την Καστοριά ήδη από τις 7 Νοεμβρίου. Είχανε παραδώσει τις οικίες τους και περιουσιακά τους αντικείμενα για φύλαξη σε έλληνες συμπολίτες τους, με σκοπό να τα πάρουνε πίσω όταν τελείωνε ο πόλεμος. Μόνο ο Ζουλφεκιάρ Μπέης παρέμεινε και είχε δημιουργήσει ένα μικτό σώμα πολιτοφυλακής με Τούρκους, Έλληνες και Εβραίους κατοίκους της πόλης για τον περιορισμό των καταστροφών.

Ο Υπίλαρχος Νικολαΐδης ακολουθώντας την διαταγή κινήθηκε προσεκτικά προς την πόλη για την συλλογή πληροφοριών. Είχε ήδη νυχτώσει όταν διήλθαν από ένα πηγάδι (ή βρύση) κάτω από έναν πλάτανο στην σημερινή Χλόη και έφτασαν στην όχθη της λίμνης κοντά στο σημερινό γήπεδο. Από εκεί εισήλθαν προσεκτικά στην πόλη και βρέθηκαν μπροστά στον τεκέ του Κασίμ Μπαμπά, που βρισκόταν στην βόρεια είσοδο της πόλης (στα σημερινά Ψαράδικα) όπου υπήρχε και μια κρήνη. Τα πρώτα άτομα που συνάντησαν ήταν δύο τούρκοι χωροφύλακες (ζαπτιέδες) οι οποίοι φυλούσαν το σημείο εκείνο και τους αφόπλισαν αμέσως.

Ο Νικολαΐδης ζήτησε να ειδοποιηθεί ο στρατιωτικός διοικητής της πόλης και έτσι ένας από τους χωροφύλακες πορεύτηκε προς την οικία του. Οι δρόμοι ήταν σχεδόν άδειοι καθώς πλησίαζαν μεσάνυκτα και η κυκλοφορία απαγορευόταν. Ο τούρκος χωροφύλακας συνάντησε στον δρόμο τον έλληνα δήμαρχο της πόλης Κ. Γούση, που βρισκόταν στο ζαχαροπλαστείο του Α. Κάλλιαρη, και του ανέφερε το περιστατικό. Ο δήμαρχος ευθύς πηγαίνει συναντήσει τον Νικολαΐδη μαζί με τον ζαχαροπλάστη Α. Κάλλιαρη και τον υπάλληλό του. Παρουσιάζεται μπροστά του και του αναφέρει την τουρκική δύναμη της πόλης, ενώ συμφωνεί να μεταβεί στον διοικητή Μεχμέτ Πασά. Σ' αυτό το σημείο διαφωνούν οι διαφορετικές αφηγήσεις των πρωταγωνιστών καθώς ο στρατιώτης Γούσιας αναφέρει ότι μετέβη μαζί με τον τούρκο

χωροφύλακα και έναν τούρκο αξιωματικό της Αστυνομίας στην οικία του Μεχμέτ Πασά, ενώ ο δήμαρχος αναφέρει ότι αυτός πήγε στο σπίτι του πασά, αφού νωρίτερα είχε δεχθεί την άρνηση του μητροπολίτη να τον συνοδεύσει.

Το ποιο από τα δύο συνέβη ή αν και τα δύο συνέβησαν με διαφορά κάποιων λεπτών έχει μικρή σημασία, πάντως βέβαιο είναι ότι πρώτα συνάντησαν τυχαία στον δρόμο τον τουρκαλβανό δικαστή Γεωργάκη Εφέντη, αργότερα πέρασαν από την Αστυνομία που βρισκόταν στην σημερινή οδό Μητροπόλεως (λίγο πάνω από την πλατεία Δαβάκη) και τέλος έφτασαν στο σπίτι όπου διέμενε ο Μεχμέτ Πασάς (οικία Σμούντα).

Ο δήμαρχος Γούσης ανέφερε το ερώτημα του Νικολαΐδη στον Μεχμέτ Πασά αν θα πολεμήσει ή αν θα παραδώσει την πόλη, μαζί με την ψευδή πληροφορία ότι 25000 άνδρες του ελληνικού στρατού είχαν περικυκλώσει την πόλη. Η αλήθεια είναι ότι εκείνη τη στιγμή βρισκόταν στα πρόθυρα της Καστοριάς (Απόσκεπος) μόνο η ολιγομελής ομάδα του Άρτη. Μετά από δύο ημέρες κατάφθασε εδώ όλο το 1ο Σύνταγμα Ιππικού από το Βατοχώρι και η III Μεραρχία από το Σκλήθρο. Ο πιεσμένος Μεχμέτ Πασάς δήλωσε ότι δεν πρόκειται να προβάλλει αντίσταση και είπε στον δήμαρχο να μεταβούν στον στρατώνα της Ντόπλιτσας, όπου θα συναντούσε και τον Νικολαΐδη. Κατέβηκαν μαζί την σημερινή οδό Μητροπόλεως και οι δρόμοι τους χώρισαν, ο μόνος να πορευθεί πρώτος στον στρατώνα, ο δε να αναφέρει το γεγονός στον Νικολαΐδη. Ο υπίλαρχος είχε μεταβεί στον Απόσκεπο για να αναφέρει τις σχετικές πληροφορίες στον Άρτη και ειδοποιήθηκε αμέσως μέσω ενός απεσταλμένου βοσκού από τον δήμαρχο.

Στο μεταξύ είχε συγκληθεί στρατιωτικό συμβούλιο στον στρατώνα μεταξύ των τούρκων αξιωματικών και είχε αποφασισθεί η άμεση αποχώρηση όλων των στρατευμάτων προς την Βίγλιστα και την Κορυτσά. Μ' αυτό τον τρόπο δεν δέχτηκε ο Μεχμέτ Πασάς την ταπείνωση να παραδώσει αυτοπροσώπως την

πόλη, αλλά να την εγκαταλείψει. Βέβαια, ο αιμοσταγής Μπεκήρ Αγά και οι τουρκαλβανοί ληστές Σαλή Μπούτκα και Μερσίν Αράπη επέμεναν να πυρπολήσουν την πόλη πριν αναχωρήσουν. Εδώ φάνηκε η μεγάλη προσωπικότητα του Μεχμέτ Πασά και των μπέηδων της πόλης που τους εμπόδισαν, καθώς γνώριζαν ότι αυτό θα είχε δραματικό αντίκτυπο στους παραμένοντες τούρκους πολίτες. Όταν ο Υπίλαρχος Νικολαΐδης μαζί με τον δήμαρχο Γούση κατεύθαναν, συναντούσαν σε όλο το δρόμο εκατοντάδες ανάστατους τούρκους στρατιώτες που τρέχαν εδώ και εκεί. Κανείς βέβαια δεν τόλμησε να τους πειράξει, παρ' όλο που έβλεπαν πρόσωπο με πρόσωπο έναν έλληνα αξιωματικό.

Όταν έφθασαν στον στρατώνα δεν βρήκαν κανέναν, καθώς ήδη είχε αναχωρήσει το τούρκικο επιτελείο μαζί με τους μπέηδες της πόλης. Παράλληλα, είχε ειδοποιηθεί και η δύναμη 1000 ανδρών μαζί με τα πυροβόλα της να εγκαταλείψει το Άργος Ορεστικό και να συμπτυχθεί προς την Βίγλιστα. Έτσι, από το βράδυ εκείνο μεταξύ 10 και 11 Νοεμβρίου η Καστοριά ήταν ελεύθερη πόλη. Οι τρεις έλληνες ιππείς αναχώρησαν για τον Απόσκεπο και διεμήνησαν στον δήμαρχο να ετοιμάσουν οι κάτοικοι ψωμί και φαγητό για 25000 στρατιώτες, καθώς την άλλη ημέρα θα έμπαιναν θριαμβευτές στην πόλη. Οι καστοριανοί εκείνο το βράδυ δεν κοιμήθηκαν. Ετοίμαζαν ελληνικές σημαίες και φαγητά για να υποδεχτούν τον ελληνικό στρατό και έκαναν δεήσεις στον Άγιο Μηνά, καθώς ξημέρωνε η εορτή του.

Τις πρώτες πρωινές ώρες της 11ης Νοεμβρίου ο Ανθυπίλαρχος Πηχεών εισήλθε πρώτος με λίγους ιππείς και κατευθύνθηκε στον μητροπολίτη, όπου προανήγγειλε την απελευθέρωση της πόλης. Στις 10:00 π.μ ο Επίλαρχος Άρτης με τους άνδρες του εισήλθε επίσημα στην πόλη και οι χιλιάδες πολίτες ξεχύθηκαν στους δρόμους να τον προϋπαντήσουν. Οι καμπάνες σήμαναν

χαρμόсуνα και εκατοντάδες σημαίες κρεμάστηκαν στα μπαλκόνια. Ο γιατρός Δ. Φερραίος προσπάθησε να εκφωνήσει λογύδριο υποδοχής και δεν τα κατάφερε από τη συγκίνηση.

Η πομπή κατέληξε στην Μητρόπολη, όπου έγινε η πρώτη πανηγυρική δοξολογία στην ελεύθερη πόλη, χωροστατούντος του Μητροπολίτη Ιωακείμ. Την πανηγυρική ομιλία του Μητροπολίτη Ιωακείμ στον ναό ακολούθησε δεξίωση στο μητροπολιτικό μέγαρο. Εκεί, μετείχαν όλες οι θρησκευτικές κοινότητες της πόλης ώστε να δείξουν καλό πρόσωπο και την υποταγή τους στον ελληνικό στρατό, ανεξάρτητα βέβαια με τι έκαναν το προηγούμενο διάστημα. Πήραν τον λόγο ο μητροπολίτης, ο διευθυντής του εβραϊκού σχολείου Γκέρσον, εκ μέρους της τουρκικής κοινότητας ο έμπορος Σουλεϊμάν Εφέντη και ο Επίλαρχος Άρτης. Ο καστοριανός Ανθυπίλαρχος Πηχεών τοιχοκόλλησε στους τοίχους της πόλης την προκήρυξη:

Εν ονόματι του Βασιλέως της Ελλάδος Γεωργίου του Α΄ Καταλαμβάνω την πόλιν Καστοριάν, διακηρύττω καθ' Υψηλήν εντολήν της Βασιλικής Αυτού Υψηλότητος του Διαδόχου και Γενικού Αρχηγού των εν Μακεδονία στρατευμάτων, ότι οι νόμοι του Ελληνικού Κράτους θέλουσι ισχύει από σήμερον και δια την Επαρχίαν Καστοριάς ανεξαρτήτως θρησκεύματος. Από σήμερον μέχρι νεωτέρας διαταγής θέλει ισχύει ο Στρατιωτικός Νόμος, καθ' όλην την Επαρχίαν. Εγένετο εν Καστορία τη 11η Νοεμβρίου 1912

Ο Διοικητής Ιππικού Ιωάννης Άρτης

Το απόγευμα της ίδια ημέρας (19:00) στάλθηκε στο Άργος Ορεστικό μικρό απόσπασμα 5 ιππέων. Οι τούρκικες δυνάμεις το είχαν εγκαταλείψει και πορευόταν προς τη Βίγλιστα, μαζί με τους μπέηδες, τους υπαλλήλους και εκατοντάδες τούρκους πρόσφυγες από την κωμόπολη και το χωριό Καλονέρι Βοΐου. Οι αργίτες δεν είχαν γνώση των γεγονότων που εκτυλίχθηκαν το προηγούμενο βράδυ στην Καστοριά και με έκπληξη είδαν την πόλη τους άδεια

από στρατό το πρωί της 11ης Νοεμβρίου. Παρόμοια σκηνικά χαράς εκτυλίχθηκαν και εδώ το απόγευμα με υποδοχή του αποσπάσματος από τους κατοίκους. Επίσης, την ίδια ημέρα απελευθερώθηκαν οι οικισμοί του ανατολικού και νοτιοανατολικού τμήματος της επαρχίας. Τα εθελοντικά σώματα Μακρή και Μαυρογένη εισήλθαν στο κατεστραμμένο Βογατσικό και την επομένη στο Άργος Ορεστικό, όπου προέβησαν σε αντίποινα πυρπολώντας τούρκικα κονάκια. Η ΙΙΙ Μεραρχία υπό τον Υποστράτηγο Κ. Δαμιανό πορεύθηκε από το Σκλήθρο στο διάσελλο της Κλεισούρας και στάθμευσε στην κωμόπολη Βασιλειάδα.

Τις πρωινές ώρες της 12ης Νοεμβρίου εισήλθε στην Καστοριά το 1ο Σύνταγμα Ιππικού και λίγο αργότερα ολόκληρη η ΙΙΙ Μεραρχία. Υπήρχε πρόβλημα στέγασης των χιλιάδων αυτών στρατιωτών και έτσι συγκροτήθηκε μια επιτροπή εύρεσης καταλυμάτων στην πόλη. Οι περισσότεροι εγκαταστάθηκαν στον στρατώνα και τούρκικα αρχοντικά κονάκια πολλά από τα οποία πυρπόλησαν οι στρατιώτες κατα τη διαμονή τους “από εμπρόσκτη απροσεξία”. Την κατάληψη της Καστοριάς ακολούθησαν διθυραμβικά άρθρα στον Τύπο της Θεσσαλονίκης και της Αθήνας, ενώ το επόμενο διάστημα το ελληνικό στράτευμα σταμάτησε την καταδίωξη των Τούρκων και ανασυντάχθηκε. Σταδιακά συγκεντρώθηκαν οι Μεραρχίες ΙΙΙ, ΙV και V στο δυτικό τμήμα της επαρχίας και μαζί με το 1ο Σύνταγμα Ιππικού συγκρότησαν Τμήμα Στρατιάς, το Στρατηγείο της οποίας εγκαταστάθηκε στο χωριό Λεύκη (25 Νοε). Από εκεί συνέχισαν την καταδίωξη προς τα εδάφη της Κορυτσάς.

Βασίλης Κωστόπουλος